

¶ BİR TOPLULUK DAVASI ÖRNEĞİ OLARAK TTK m. 56/3
(*TURKISH COMMERCIAL CODE ART. 56/3 AS A GROUP ACTION EXAMPLE*)

Dr. Öğr. Üyesi Hakan HASIRCI**
Dr. Öğr. Üyesi Ufuk TEKİN* ******

ÖZ

Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun "topluluk davası" kenar başlıklı 113. maddesinde göre, dernekler ve diğer tüzel kişiler, statüleri çerçevesinde, üyelerinin veya mensuplarının yahut temsil ettikleri kesimin menfaatlerini korumak için, kendi adlarına, ilgililerin haklarının tespiti veya hukuka aykırı durumun giderilmesi yahut ilgililerin gelecekteki haklarının ihlal edilmesinin önüne geçilmesi için dava açabilir. Kolektif menfaatin korunmasını amaçlayan bu davalar sayesinde, hakları ihlal edilen fakat dava açmaktan çekinen bireyler sebebiyle hukuki himayenin sağlanamadığı bir alanın ortaya çıkmasının önlenmesi amaçlanmıştır.

Topluluk davası ilk defa 6100 sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu ile düzenleme konusu edilmekle birlikte, başta 6356 sayılı Sendikalar ve Toplu İş Sözleşmesi Kanunu m. 26/II; 6502 sayılı Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun m. 73/VI; Çevre Kanunu m. 3/a ve 30/I düzenlemeleri olmak üzere çeşitli kanunlarda kolektif bir menfaatten hareketle birtakım davaların açılabilmesi için hükme bağlanmıştır. Bu düzenlemelerden biri de çalışmamızın konusunu teşkil eden ve haksız rekabet halinde açılacak topluluk davalarına ilişkin Türk Ticaret Kanunu m. 56/3 (mülga TTK m. 58/III) hükmüdür. Söz konusu hükme göre, ticaret ve sanayi odaları, esnaf odaları, borsalar ve tüzüklerine göre üyelerinin ekonomik menfaatlerini korumaya yetkili bulunan diğer meslekî ve ekonomik birlikler ile tüzüklerine göre tüketicilerin ekonomik menfaatlerini koruyan sivil toplum kuruluşlarıyla kamusal nitelikteki kurumlar da fiilin haksız olup olmadığının tespitini; haksız rekabetin men'ini, haksız rekabetin sonucu olan maddi durum ortadan kaldırılmasını; haksız rekabet yanlış veya yanıltıcı beyanlarla yapılmışsa bu beyanların düzeltilmesini ve tecavüzün önlenmesi için kaçınılmaz ise, haksız rekabetin işlenmesinde etkili olan araçların ve malların imhasını talep edebilirler. Çalışmamızda, bu hüküm göz önünde bulundurulmak suretiyle, dava açılabilmesinin şartları ve dava açabilecek kişiler başta olmak üzere, haksız rekabet halinde açılacak topluluk davaları bakımından önem taşıyan hususlar açıklanmaya çalışılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Topluluk Davası, Haksız Rekabet, Tüketicinin Korunması, Meslekî ve Ekonomik Birlikler, Sivil Toplum Kuruluşları.

¶ Eserin Dergimize geliş tarihi:09.06.2021. İlk hakem raporu tarihi:17.06.2021. İkinci hakem raporu tarihi: 17.06.2021. Onaylanma Tarihi:24.06.2021.

* Yeditepe Üniversitesi Hukuk Fakültesi, Medeni Usul ve İcra İflas Hukuku Anabilim Dalı

** Yazarın ORCID belirleyicisi: 0000-0002-5394-8554.

*** Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi, Ticaret Hukuku Anabilim Dalı

**** Yazarın ORCID belirleyicisi: 0000-0001-7823-1456.

Eser Atf Şekli: Hakan Hasırcı, Ufuk Tekin, "Bir Topluluk Davası Örneği Olarak TTK m. 56/3", YÜHFD, C.XVIII, 2021/2, s.953-965.

ABSTRACT

According to Article 113 of the Code of Civil Procedure (CPC) titled “Group Actions”, associations and other legal entities, in accordance with the framework of their statutes and with the purpose of protecting the interests of their members or the persons they represent, may file an action in their own capacity, for the rights of the persons concerned to be declared, the unlawful situation to be ceased or the violation of future rights of the persons concerned to be prevented.

Although the group action was first regulated as a “Type of Action” by the CPC; before this regulation, various laws accepted such actions to be filed with the purpose of protecting collective interests, such as Trade Unions and Collective Bargaining Agreement Law Art. 26/II; The Law on Consumer Protection Art. 73/VI and Environmental Law Art. 3/a and 30/I. One of these regulations is the Art. 56/3 of Turkish Commercial Code regarding group actions that can be filed because of unfair competition, which also constitutes the subject of our paper. According to the Art. 56/3 of Turkish Commercial Code, chambers of commerce, stock exchanges and other professional and economic unions authorized to protect the economic interests of their members, as well as non-governmental organizations and public institutions that protect the economic interests of consumers according to their statutes may file an action for the determination of the act to be unjustified; for the elimination of the material situation as a result of unfair competition; for the correction of the statements if unfair competition is made with false or misleading statements and for the destruction of vehicles and goods that are used effectively for unfair competition. In this paper, conditions for the group action that can be filed in an unfair competition will be examined.

Keywords: Group Action, Unfair Competition, Consumer Protection, Professional and Economic Unions, Non-Governmental Organizations.

1. Topluluk davalarının düzenlendiği Hukuk Muhakemeleri Kanunu¹ (HMK) m. 113’e göre, “[d]ernekler ve diğer tüzel kişiler, statüleri çerçevesinde, üyelerinin veya mensuplarının yahut temsil ettikleri kesimin menfaatlerini korumak için, kendi adlarına, ilgililerin haklarının tespiti veya hukuka aykırı durumun giderilmesi yahut ilgililerin gelecekteki haklarının ihlal edilmesinin önüne geçilmesi için dava açabilir”. Kolektif menfaatin korunmasına yönelik olarak kabul edilen bu davalar², hakları ihlal edilen bireyseller, bireysel menfaatleri çerçevesinde dava açmaktan çekinmeleri dolayısıyla hukuki himayenin sağlanamadığı bir alanın ortaya çıkmasının engellenebilmesi için kabul edilmiş önemli enstrümanlardır³.

¹ RG. 04.02.2011, S. 27836.

² **Rüetschi, D.:** Basler Kommentar UWG (Ed. Hilty, R. M/Arpagaus, R.), Basel 2013, Art. 10, m. 10.

³ **Deren-Yıldırım, N.:** Kolektif Hukukî Himaye-Medenî Usûl Hukukunda Sonun Başlangıcı mı, Etkin Hukukî Himayenin Vazgeçilmez Unsuru mu? (YD 1997/1-2, s. 137-154), s. 139; **Sungurtekin Özkan, M.:** Sendikalar Kanunu Madde 32/3’e Göre Açılan Davaların Hukuk Muhakemeleri Kanunu’nun 113. Maddesinde Düzenlenen Topluluk Davaları Bağlamında Değerlendirilmesi (Sicil İş Hukuku Dergisi, Aralık 2011, S. 24, s. 172-176), s. 172, 174; **Akil, C.:** Yeni İsviçre Federal Usul Yasası’nda Yer Alan Topluluk Davası (m. 89) Üzerine Kısa Bir Not (TBBD, Y. 2011, S. 95, s. 163-173), s. 165; **Kekeç, E. K.:** Topluluk Davalarında Elde Edilen Hükümün Münferiden Açılacak Davalarda Kesin Hüküm Etkisi [Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. 16, Özel Sayı 2014, s. 1275-1297 (Basım Yılı: 2015) Prof. Dr. Hakan PEKCANİTEZ’e Armağan], s. 1278.

Her ne kadar topluluk davası ilk defa HMK ile düzenleme konusu edilmekle birlikte, başta 6356 sayılı Sendikalar ve Toplu İş Sözleşmesi Kanunu⁴ m. 26/II; 6502 sayılı Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun⁵ m. 73/VI; Çevre Kanunu⁶ m. 3/a ve 30/I düzenlemeleri olmak üzere çeşitli kanunlarda kolektif bir menfaatten hareketle birtakım davaların açılacağı hükmüne bağlanmıştır⁷. Bu düzenlemelerden biri de çalışmamızın konusunu teşkil eden ve haksız rekabet halinde açılacak topluluk davalarına ilişkin Türk Ticaret Kanunu⁸ (TTK) m. 56/3 (mülga TTK m. 58/III) hükmüdür. Söz konusu hükme göre, ticaret ve sanayi odaları, esnaf odaları, borsalar ve tüzüklerine göre üyelerinin ekonomik menfaatlerini korumaya yetkili bulunan diğer meslekî ve ekonomik birlikler ile tüzüklerine göre tüketicilerin ekonomik menfaatlerini koruyan sivil toplum kuruluşlarıyla kamusal nitelikteki kurumlar da fiilin haksız olup olmadığını tespitini; haksız rekabetin men'ini, haksız rekabetin sonucu olan maddi durumun ortadan kaldırılmasını; haksız rekabet yanlış veya yanıltıcı beyanlarla yapılmışsa bu beyanların düzeltilmesini ve tecavüzün önlenmesi için kaçınılmaz ise, haksız rekabetin işlenmesinde etkili olan araçların ve malların imhasını talep edebilirler. Bu çalışma kapsamında, topluluk davalarına ilişkin genel açıklamalar yapılarak Türk Ticaret Kanunu m. 56/3 çerçevesinde açılacak topluluk davalarına ilişkin önem taşıyan hususlar ele alınacaktır.

2. TTK m. 56/3'e dayanılarak topluluk davası açılabilmesi bazı şartların varlığına bağlıdır. Her şeyden önce bu dava, Kanun'da öngörülen kişiler tarafından açılmalıdır. Başka bir ifadeyle, TTK m. 56/3 hükmünde belirtilen kişiler dışındakiler bu hükme istinaden topluluk davası açamaz. Bu çerçevede, söz konusu dava, ticaret ve sanayi odaları, esnaf odaları, borsalar ve tüzüklerine göre üyelerinin ekonomik menfaatlerini korumaya yetkili bulunan diğer meslekî ve ekonomik birlikler ile tüzüklerine göre tüketicilerin ekonomik menfaatlerini koruyan sivil toplum kuruluşlarıyla kamusal nitelikteki kurumlar tarafından açılabilir.

2.1. TTK'nın haksız rekabete ilişkin hükümlerinin mehazi İsviçre'nin 19.12.1986 tarihli Haksız Rekabete Karşı Federal Kanunu⁹ (İsvHRK) olup TTK m. 56/3, mehz Kanun'un 10. maddesinin 2. fıkrasından alınmıştır. Ancak hemen belirtelim ki, kapsamı ve esas itibarıyla aralarında herhangi bir fark bulunmayan hükümlerden mehz Kanun hükmünün daha başarılı bir şekilde kaleme alındığını söylemek mümkündür. Şöyle ki, hem söz konusu TTK hem İsvHRK hükümlerinin haksız rekabet sebebiyle topluluk davası açabileme imkanı verdiği kişiler, tüzüklerine (statülerine) göre üyelerinin ekonomik menfaatlerini korumaya yetkili meslekî ve ekonomik birliklerdir. Ancak TTK m. 56/3 mehzadan farklı olarak dava açabilecek kişiler arasında "ticaret ve sanayi odalarını, esnaf odalarını ve borsaları" ismen ayrıca zikretmiştir. Yineleme pahasına belirtmek isteriz ki, hükmün bu şekilde kaleme alınması esas itibarıyla mehz Kanun hükmünden herhangi bir farklılık yaratmamaktadır. Zira 5174 sayılı Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği ile Odalar ve Borsalar Kanu-

⁴ RG. 07.11.2012, S. 28460.

⁵ RG. 28.11.2013, S. 28835.

⁶ RG. 11.08.1983, S. 18132.

⁷ Bu sayılanlar dışında, Türkiye Bankalar Birliği ile Türkiye Katılım Bankaları Birliği'ne (Bankacılık Kanunu m. 80/e), Türkiye Sigorta ve Reasürans Şirketleri Birliği'ne (Sigortacılık Kanunu m. 24/7/c), Türkiye Sermaye Piyasası Birliği'ne (Sermaye Piyasası Kanunu m. 74/2/c), Türkiye Değerleme Uzmanları Birliği'ne (Sermaye Piyasası Kanunu m. 40/D), Türkiye Ödeme ve Elektronik Para Kuruluşları Birliği'ne (7192 sayılı Kanun m. 15) haksız rekabet halinde topluluk davası açma imkanı tanınmıştır.

⁸ RG. 14.02.2011, S. 27846.

⁹ Bundesgesetz gegen den unlauteren Wettbewerb (UWG), AS 1988 223.

nu¹⁰ (TOBBK) m. 12/1/e ve 34/1/h’de odalar ve borsaların, “[...] *üyelerinin tamamı veya bir kesiminin menfaati olduğu takdirde bu üyeleri adına [...] dava açmak*” yetkisini haiz meslekî ve ekonomik birlik olduğunun ifade edilmesinin karşısında bunların TTK m. 56/3’te yeniden ve ayrıca zikredilmesinin pratik herhangi bir öneminin bulunmadığı açıktır. Dolayısıyla TTK m. 56/3 hükmünün İsvHRK m. 10/2’de olduğu gibi “üyelerinin ekonomik menfaatlerini korumaya yetkili meslekî ve ekonomik birlikler (İsvHRK m. 10/2/a) ile tüzüklerine göre tüketicilerin ekonomik menfaatlerini koruyan sivil toplum kuruluşlarıyla kamusal nitelikteki kurumları (İsvHRK m. 10/2/b) ifade edecek şekilde kaleme alınması daha isabetli olurdu. Son olarak, hükümde ifade edilen meslekî ve ekonomik birlik kapsamına odalar ve borsaların yanı sıra derneklerin¹¹ ve vakıfların da girdiğini belirtmek isteriz.

2.2. Görüldüğü üzere, TTK m. 56/3’e göre topluluk davası açmaya yetkili olanlar arasında, tüzüklerine göre tüketicilerin ekonomik menfaatlerini koruyan sivil toplum kuruluşlarıyla kamusal nitelikteki kurumlar da yer almaktadır. Hükmün lafzı, bir an için sadece sivil toplum kuruluşlarının, bu hükme dayanarak dava açabilmeleri için tüketicilerin ekonomik menfaatlerini korumaları gerektiği şeklinde anlaşılmaya müsait olsa da mehz İsvHRK m. 10/2/b hükmünde de ifade edildiği gibi kamusal (İsviçre’nin tamamı veya kantonlar kastedilmektedir) nitelikteki kuruluşların bu türden davaları açabilmesi söz konusu kuruluşların tüzüklerine (statülerine) göre tüketicileri korumayı amaçlamasına bağlıdır¹². O halde, tüketicilerin menfaatini korumayı amaçlamayan kamusal nitelikteki kuruluşların TTK m. 56/3’e dayanarak topluluk davası açabilmesi mümkün değildir. Varılan bu sonuç, HMK m. 113’teki “*topluluk davalarının ancak tüzel kişilerin statüleri çerçevesinde açılabilmesi*” şartı ile de uyumludur. Bu çerçevede üzerinde durulmasında fayda umulan bir diğer husus da TTK m. 56/3 hükmünde tüketicilerin menfaatlerini koruyan sivil toplum kuruluşları ile kamusal nitelikteki kurumların ayrı ayrı zikredilmesidir. Dikkat edilecek olursa hükümde “kamu kurumları” ifadesi yerine “kamusal *nitelikteki* kurumlar” ifadesine yer verilmiştir. Sivil toplum kuruluşları da gerçekleştirdiği toplumsal faaliyetler sebebiyle kamusal nitelik taşıyan kuruluşlardır. Diğer bir ifadeyle kamusal nitelikteki kurum, sivil toplum kuruluşunu da içeren daha geniş bir kavramdır. Bunun içindir ki, söz konusu hükümde sivil toplum kuruluşlarının ayrıca zikredilmesinin herhangi bir anlamının bulunmadığı kanaatindeyiz.

2.3. Tüm bunlardan hareketle, TTK m. 56/3’ün HMK m. 113’e uygun bir şekilde sadece bazı tüzel kişilere¹³ topluluk davası açma yetkisi tanıdığı söylemek mümkündür. Gerçekten, HMK, topluluk davasını açabilecek olan sùjeleri, tüzel kişilerle sınırlamış durumdadır. Gerçek kişilerin topluluk davaları açması mümkün değildir. Bireyler, menfaatlerini ihlal eden faaliyetlere karşı maddi hukuk hükümleri çerçevesinde her ne kadar zarar verici faaliyetin önlenmesi, durdurulması ya da ortaya çıkan zararın giderilmesi için bireysel davalar açabilseler de, topluluk davası açılması bakımından onlara böyle bir yetki tanınmamıştır. Aynı şekilde, tüzel kişiliği bulunmayan kişi topluluklarının da, topluluk davası açabilmesi mümkün değildir¹⁴. Ancak, yineleme pahasına belirtmek isteriz ki, davayı açacak

¹⁰ RG. 01.06.2004, S. 25479.

¹¹ **Rüetschi**, Art. 10, rn. 17.

¹² **Rüetschi**, Art. 10, rn. 19-20.

¹³ Gerçek kişilerin “*topluluk*” davası açması mümkün değildir. Bir gerçek kişinin bu türden bir davayı kendi adına açması halinde, dava takip yetkisi Kanunen yalnızca tüzel kişilere tanıdığı için, açılan dava, dava takip yetkisi yokluğu dolayısıyla usulden reddedilecektir, **Akil**, s. 169.

¹⁴ **Gasser, D./Rickli, B.:** Schweizerische Zivilprozessordnung, 2. Auflage, Zürich 2014, Art 89, rn. 5; **Yılmaz, E.:** Hukuk Muhakemeleri Kanunu Şerhi, C. 2, 3. B., Ankara 2017, s. 1709; **Yılmaz, E.:** Hukuk Muhakemeleri Kanunu’na Göre Dava Çeşitleri, Bankacılar Dergisi, S. 80, s. 83-104), s. 93;

olan tüzel kişinin hukuki niteliğinin ise bir önemi bulunmaz¹⁵. Şöyle ki, TTK m. 56/3'te odalar ve borsalar gibi kamu hukuku tüzel kişileri (bkz. TOBBK m. 4, m. 28/I) bu türden davaları açabileceği gibi dernekler ve vakıflar gibi özel hukuk tüzel kişileri de açabilecektir¹⁶. Aynı şekilde tüzel kişinin bir üyesinin bulunup bulunmaması da önemli değildir¹⁷. Zira bu noktada önemli olan, belirli bir üyenin değil; belirli bir insan topluluğunun sahip olduğu kolektif menfaatlerinin korunmasıdır¹⁸. Öte yandan, tüzel kişilikleri bulunmayan ve tüzel kişilerin kanuni temsilcisi niteliği de taşımayan şubelerin ise topluluk davası açabilmesi mümkün değildir¹⁹.

2.4. Yine HMK m. 113'e paralel olarak TTK m. 56/3 hükmüne göre dava açılabilmesi için de bahsi geçen TTK hükmündeki tüzel kişilerin tüzüklerine (statülerine²⁰) göre tüketicilerin (yahut üyelerinin) menfaatini koruması gerektiği ifade edilmiştir. Bu hükme dayanılarak dava açılabilmesi için dava açma yetkisinin tüzükte (statüde) tüzel kişiye açıkça tanınmasının gerekip gerekmediği öğretide tartışmalıdır. Bir görüşe göre, tüzel kişinin topluluk davası açabilmesi için, tüzel kişinin statüsünün, tüzel kişiye bu konuda açıkça dava

Pekcanitez H.: Pekcanitez Usul Medeni Usul Hukuku, 15. B., İstanbul 2017, s. 1103; **Tanrıver, S.:** Medeni Usul Hukuku, C. 1, 2. B., Ankara 2018, s. 633, **Karaaslan, V./Eroğlu, M.:** Kollektif Hukuki Himayenin Farklı Görünüm Şekilleri: Class Action ve Topluluk Davaları (EÜHFD, C. 13, S. 3-4, s. 201-221), s. 215; **Sutter-Somm, T./Hasenböhler, F./Leuenberger, C.:** Kommentar zur Schweizerischer Zivilprozessordnung, 3. Auflage, Zürich 2016, Art. 89, rn. 7; **Berner Kommentar** – Markus, Art. 89, rn. 10; **Orel – Füssli Kommentar** – Mohs, Art. 89, rn. 5; **Akil, s. 168.**

¹⁵ **Gasser/Rickli, Art. 89, rn. 6; Sutter-Somm/Hasenböhler/Leuenberger, Art. 89, rn. 7.**

¹⁶ Ticaret şirketlerinin, sendikaların ve siyasi partilerin de topluluk davası açabileceği hakkında ayrıca bkz. **Taşpolat Tuğsavul, M.:** Kollektif hukuki Yarar Çerçevesinde Topluluk Davaları, İstanbul 2016, s. 209.

¹⁷ **Gasser/Rickli, Art. 89, rn. 6; Sutter-Somm/Hasenböhler/Leuenberger, Art. 89, rn. 7; Berner Kommentar** – Markus, Art. 89, rn. 10; **Orel – Füssli Kommentar** – Mohs, Art. 89, rn. 5; **Pekcanitez** – Usul, s. 1103; **Akil, s. 169.**

¹⁸ **Gasser/Rickli, Art. 89, rn. 6; Berner Kommentar** – Markus, Art. 89, rn. 10; **Akil, s. 169.**

¹⁹ Ancak, bir şube tarafından böyle bir davanın açılmış olması halinde, söz konusu dava derhal dava şartı olan taraf ehliyeti yokluğu dolayısıyla reddedilmemeli; HMK m. 115 hükmünden yararlanmak suretiyle ilgili tüzel kişinin davacı olacağı biçimde taraf teşkili sağlanmalıdır, “6100 Sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun 115. maddesinde mahkemenin dava şartlarının mevcut olup olmadığını, davanın her aşamasında kendiliğinden araştıracağı, dava şartı noksanlığını tespit ederse davanın usulden reddine karar vereceği, ancak dava şartı noksanlığının giderilmesi mümkün ise bunun tamamlanması için kesin süre verileceği, bu süre içinde dava şartı noksanlığı giderilmemişse davayı dava şartı yokluğu sebebiyle usulden reddedeceği belirtilmiştir... Davada, İstanbul Valiliği'nin yazısı ile dernek şubesince yapılan genel kurul toplantısının kanun ve tüzük hükümlerine aykırı yapıldığı ileri sürülmüş, yazı dernek şubesine tebliğ edilerek yargulama yapılmış ve hüküm verilmiştir. Yukarıda açıklanan hukuksal olgular ve şubenin tüzel kişiliğinin ve dolayısıyla davada taraf ehliyetinin bulunmadığı gözetildiğinde davada taraf teşkili sağlanmadan yargulama yapılmış hüküm verildiği anlaşılmaktadır. Hal böyle olunca, dava dilekçesi ve duruşma gününün tüzel kişiliği bulunan dernek adına ve genel merkez adresine tebliğ çıkarılması, dernek yetkilileri veya vekilleri duruşmaya geldikleri takdirde davaya karşı diyeceklerinin ve delillerinin ibraz etme olanağı tanındıktan sonra sonucuna göre bir karar verilmesi gerekirken yazılı şekilde karar verilmesi, doğru görülmemiştir” (Yargıtay 18. HD., 12.01.2015, E. 2014/10210, K. 2015/38: Kazancı Bilişim).

²⁰ Statü, derneklerde, sendikalarda, siyasi partilerde tüzük, vakıflarda vakıf senedi, ticaret şirketlerinde de ana (esas) sözleşme olarak karşımıza çıkar, **Yılmaz, s. 1709; Taşpolat Tuğsavul, s. 210; Dişel, B.:** Alman Federal Mahkemesinin Verdiği Bir Karar Işığında Derneklerin “Statüleri Çerçevesinde” Açtığı Topluluk Davaları [Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. 16, Özel Sayı 2014, S. 1823-1855 (Basım Yılı: 2015) Prof. Dr. Hakan PEKCANITEZ'e Armağan], s. 1840.

açma yetkisini tanımış olması gerekir²¹. Dolayısıyla bu görüş çerçevesinde tüzel kişinin statüsü, açıkça “topluluk davası açma yetkisini” tüzel kişiye tanımadığı müddetçe, topluluk davası açılmayacaktır. Diğer bir görüşe göre ise, tüzel kişinin statüsünde doğrudan ve açıkça “topluluk davası açılması” yönünde bir yetki verilmesinin şart değildir. Önemli olan, tüzel kişilerin kuruluş ve işleyiş amaçlarına uygun olarak dava açma hakkına sahip olmalarıdır. Bir başka deyişle, tüzel kişinin statüsünde topluluk davasına konu edilecek olan kolektif menfaati koruma amacının yer alması yeterli olup; bu konuda ayrıca dava açılabilmesine ilişkin açık bir belirleme gerek yoktur²². İkinci görüşün daha isabetli olduğu kanaatindeyiz. Zira aksinin kabulü, “toplumsal yararın korunması ile dar ve teknik anlamda hukukî yarar kavramında bir açılım yaratmayı”²³ amaçlayan topluluk davalarının bu amaçlarına ulaşmalarını engelleyebileceği gibi; HMK’nun yürürlüğe girdiği 1 Ekim 2011 tarihinden önce faaliyete geçmiş ve statülerini bu tarihten önce oluşturmuş tüzel kişileri, statülerini değiştirmeye zorlayacaktır. Tüzüklerine (statülerine) göre tüketicilerin menfaatini korumaya yetkili olmayan tüzel kişilerin bu davayı açması halinde davanın “dava takip yetkisi” yokluğu dolayısıyla usulden reddi gerekir²⁴.

2.5. TTK m. 56/3’e göre açılacak davanın, bireysel menfaatlerin korunması amacıyla değil, kolektif menfaatlerin korunması amacıyla açılıyor olması gerekir. Bu bağlamda, kişilerin kendi hak ve menfaatleri çerçevesinde açtıkları davalarda güncel ve korunmaya değer bireysel hukuki yararlarının bulunması nasıl bir dava şartı ise, aynı şekilde topluluk davalarında kolektif yararın varlığı da bir dava şartıdır²⁵. Başka bir ifadeyle bu hükme göre açılacak davaların, bireysel menfaatlerin korunması amacıyla açılması mümkün değildir. Korunması gereken menfaat, münferit değil, kolektif bir nitelik taşımali ve davayı açacak tüzel kişinin faaliyet alanı ve amacı çerçevesinde, meslekî ve ekonomik birliklerin üyeleri veya tüketiciler gibi halkın belirli bir kesimini ilgilendirmelidir²⁶.

Sungurtekin Özkan’a göre kolektif menfaat, birçok kişiden oluşan topluluğa ait menfaati ifade eder. Bunun kişisel menfaati aşan, kişisel menfaatten üstün bir niteliği bulunur. Kolektif menfaatlerin bir tüzel kişi tarafından temsil edildiği hallerde, söz konusu olan bu tüzel kişinin ya da bireylerin kişisel menfaatlerinin korunması değildir. Kolektif menfaat, bu tüzel kişinin üyesi olsun ya da olmasın, belirli bir grup insanın menfaatlerine ilişkindir. Kolektif menfaati kamusal menfaatten farklı kılan unsur ise, kamusal menfaatinin kamu hukuku kişisi tarafından korunması ve yürürlüğe konmasıdır. Oysa bu davadaki kolektif menfaat, özel hukuk kişisi tarafından temsil olunur²⁷.

Hanağası’na göre kolektif menfaat, öncelikle birden fazla kişiye ilişkindir ve bu yönüyle kişisel menfaatten farklıdır. Kolektif menfaatin bir tüzel kişi tarafından temsil edildiği durumlarda da kolektif menfaati, bir hukuk süjesi olarak o tüzel kişinin sahip olduğu kişisel menfaatten ayırmak gerekir. Çünkü kolektif menfaat, bu tüzel kişiliğin üyesi olsun ya da olmasın belirli bir grup insanın birlikte sahip oldukları ortak menfaatlerine ilişkindir. Bu çerçevede kolektif menfaat, bir grup kişinin belirli bir konuya özgü olarak birleşen kişisel menfaatler toplamı olarak tanımlanabilir²⁸.

²¹ **Yılmaz**, s. 1709.

²² **Pekcanitez** – Usul, s. 1099; **Tanrıver**, s. 633; **Karaaslan/Eroğlu**, s. 215; **Taşpolat Tuğsavul**, s. 216; **Dişel**, s. 1843.

²³ **Yılmaz/Arslan/Taşpınar Ayvaz/Hanağası**, s. 164, dn. 164.

²⁴ **Dişel**, s. 1842.

²⁵ **Taşpolat Tuğsavul**, s. 220.

²⁶ **Pekcanitez** – Usul, s. 1099; **Tanrıver**, s. 633; **Yılmaz**, s. 1709, **Akil**, s. 168.

²⁷ **Sungurtekin Özkan**, s. 173.

²⁸ **Hanağası**, s. 356 vd. Aynı yönde, **Şahin/Şahin**, s. 384-385.

Taşpolat Tuğsavul'a göre kolektif menfaat, kişisel menfaatlerin toplamından ya da onların şekil değiştirmiş halinden ziyade, topluma yönelik, ortak, bölünemeyen menfaat ve haklar topluluğudur. Dolayısıyla bölünemeyen nitelikteki bu menfaat zarar gördüğünde, hukuki koruma da bu menfaatin sahibi olan herkese ilişkin olacaktır²⁹.

Yapılan tanımlamaların ilk ortak yönü, kolektif menfaatin bireysel ya da kişisel menfaatten farklılığıdır. İhlal edilen menfaat, bireysel bir menfaat olabileceği gibi, bireyüstü de olabilir. Bireyüstü menfaatler de, belirli bir grup insanın sahip olduğu kolektif menfaat olabileceği gibi (örneğin, piyasa rekabeti içinde tüketicilerin sahip olduğu korunma menfaati), genel ya da kamusal menfaat de olabilir (örneğin, kamunun, kirlenmemiş bir çevreye ilişkin menfaati)³⁰.

Burada dikkat edilmesi gereken, söz konusu bireyüstü menfaatin, birden çok bireyin ferden sahip oldukları menfaatlerin toplamı olmadığı; aksine, bunlardan farklı, özel bir menfaat olduğudur³¹.

TTK m. 56/3'e göre açılacak topluluk davaları, bireyüstü menfaatlerin temsilcileri olan özel hukuk tüzel kişileri tarafından, temsil edilen kolektif menfaati koruma amacı ile açılacak davalardır. Bir bireyin sahip olduğu kişisel menfaat ya da birden fazla bireyin sahip olduğu kişisel menfaatler toplamı, bu davanın konusu edilemez. Bu doğrultuda, bir sendikaya üye olan işçilerin çalıştıkları hastanedeki alt işveren ile asıl işveren arasındaki sözleşmenin muvazaalı olduğunun tespitine yönelik menfaat, davayı açan sendikanın bireysel menfaati değil, sendikaya üye olan işçilerin bir topluluk olarak hep birlikte sahip oldukları kolektif menfaattir³². Aynı şekilde, bir sendikanın üyesi olan öğretmenlere ödenen öğretim yılına hazırlık ödeneğinden yapılan kesintilerin hukuka aykırılığının tespitine ve aksi yöndeki kurum işleminin iptaline yönelik menfaat, davayı açan sendikanın bireysel menfaati değil, sendikaya üye olan öğretmenlerin bir topluluk olarak hep birlikte sahip oldukları kolektif menfaattir³³. Aynı şekilde, TTK m. 56/3 uyarınca tüketicilerin ekonomik menfaatlerini koruma amacıyla hareket eden bir sivil toplum kuruluşu tarafından açılan ve konusu haksız rekabetin men'i olan bir davada, haksız rekabetin men'ine yönelik olarak korunması talep edilen menfaat, davayı açan sivil toplum kuruluşunun bireysel menfaati değil; tüketicilerin kolektif olarak sahip oldukları menfaattir.

2.6. Topluluk davası, kolektif menfaatlerin korunması için açılacak bir davadır. Bu bağlamda kanun koyucu, bireysel menfaatlerden farklı olarak, kolektif menfaatlerin korunması ihtiyacı çerçevesinde ileri sürülebilecek olan talepleri sınırlamıştır. Topluluk davaları ile bireylerin ihlal edilen bireysel menfaatlerine yönelik davaların açılması ve özellikle bireylerin zararlarının tazminini istemek mümkün değildir³⁴. Topluluk davasında dava sebebi olarak dayanılan vakıalar çerçevesinde zarara uğrayan insan topluluğu mensupları, bireysel olarak ya da ihtiyari dava arkadaşlığına ilişkin kuralları çerçevesinde zararlarının tazminini isteyebilirler. Buna karşılık açılan bu dava ya da davalar, topluluk davası niteliği-

²⁹ **Taşpolat Tuğsavul**, s. 219.

³⁰ **Alexander, C.:** Kollektiver Rechtsschutz im Zivilrecht und Zivilprozessrecht (JUS 2009, s. 590-594), s. 591.

³¹ **Koch, H.:** Die Verbandsklage in Europa (ZZP 113 Band, Heft 4, 2000, s. 413-441), s. 413, 419.

³² 22. HD, 25.10.2017, 40952/22871: E-Uyar.

³³ 10. HD, 12.12.2013, 9082/24142: E-Uyar.

³⁴ **Gasser/Rickli**, Art 89, rn. 8; **Sutter-Somm/Hasenböhler/Leuenberger**, Art. 89, rn. 10; **Berner Kommentar** – Markus, Art. 89, rn. 13; **Orel – Füssli Kommentar** - Mohs, Art. 89, rn. 7; **Arslan, R. / Yılmaz, E. / Taşpınar Ayvaz, S. / Hanağası, H.:** Medeni Usul Hukuku, 6. B., Ankara 2020, s. 308; **Pekcanitez** – Usul, s. 1104; **Tanrıver**, s. 633; **Karaaslan/Eroğlu**, s. 215; **Akil**, s. 169; **Kekeç**, s. 1281.

ne sahip olmaz³⁵. Nitekim, TTK m. 56/3 hükmünün, söz konusu meslekî ve ekonomik birliklerin, fiilin haksız olup olmadığının tespitini; haksız rekabetin men'ini, haksız rekabetin sonucu olan maddi durumun ortadan kaldırılmasını; haksız rekabet yanlış veya yanıltıcı beyanlarla yapılmışsa bu beyanların düzeltilmesini ve tecavüzün önlenmesi için kaçınılmaz ise, haksız rekabetin işlenmesinde etkili olan araçların ve malların imhasını talep edebilecek olması sebebiyle, HMK m. 113'te karşılık bulan "ilgililerin haklarının tespiti veya hukuka aykırı durumun giderilmesi yahut ilgililerin gelecekteki haklarının ihlal edilmesinin önüne geçilmesi" şartıyla da uyumlu olduğunu belirtmek isteriz. Zira TTK m. 56/3 hükmünde aynı maddenin birinci fıkrasındaki davalardan (d) ve (e) bentlerindeki maddi ve manevi tazminat davalarına atıfta bulunulmadığından, bu davalar TTK m. 56/3 anlamında topluluk davasının konusunu oluşturamayacaklardır.

2.6.1. TTK m. 56/3'e göre açılacak bir topluluk davası ile öncelikle fiilin haksız olup olmadığının tespiti istenebilecektir. Bu çerçevede, özellikle tüketicilere verdiği mal ve hizmetler karşılığında yapılan iltihaki (katılmalı) sözleşmelerde bulunan haksız şartlar dolayısıyla tüketicilerin sahip oldukları hakların tespitinin istenmesi mümkündür³⁶. Söz konusu sözleşmelerin tarafı olmadıkça, bir tüketicinin bireysel menfaatlerinin ihlal edilmesi mümkün değildir. Dolayısıyla böyle bir sözleşmenin tarafı olmayan tüketiciler, söz konusu haksız şartlar dolayısıyla sahip oldukları hakların tespitini isteyemezler.

Buna karşılık bu tür şartların iltihaki sözleşmelerde bulunması, ileride bu sözleşmeleri imzalama ihtimali bulunan tüm tüketicilerin kolektif olarak sahip oldukları menfaatleri ihlal eder. İşte bu çerçevede açılacak bir topluluk davası ile, bu tür iltihaki sözleşmeni tarafı olan ya da ileride tarafı olma ihtimali bulunan tüketicilerin, söz konusu haksız şartlar karşısında sahip oldukları hakların tespiti talep edilebilecektir.

2.6.2. TTK m. 56/3'e istinaden açılacak bir topluluk davasında haksız rekabetin men'i ile haksız rekabetin sonucu olan maddi durumun ortadan kaldırılması da talep edilebilir. Keza böyle bir davada, haksız rekabet yanlış veya yanıltıcı beyanlarla yapılmışsa bu beyanların düzeltilmesini ve tecavüzün önlenmesi için kaçınılmaz ise, haksız rekabetin işlenmesinde etkili olan araçların ve malların imhasını istemek de mümkündür. Bu husus, HMK m. 113'te "hukuka aykırı durumun giderilmesi" olarak karşılık bulmaktadır³⁷. Tüzel

³⁵ Gasser/Rickli, Art 89, rn. 8.

³⁶ Taşpolat Tuğsavul, topluluk davası ile iltihaki (katılmalı) sözleşmelerde bulunan ve tüketicilerin aleyhine olan tek yanlı haksız genel işlem koşullarının varlığının tespitinin istenebileceğini belirtmektedir (Taşpolat Tuğsavul, s. 229). Buna karşılık, bir sözleşmedeki genel işlem koşullarının haksız şart teşkil ettiğinin tespiti, bir hak ya da hukuki ilişkinin değil; bir vakianın tespitidir. Topluluk davaları ile tespit edilecek olan ise, sözleşme hükümlerindeki şartların haksız şart teşkil etmesi değil; bu haksız şartlar dolayısıyla tüketicilerin sahip oldukları haklardır.

³⁷ Öğretide, HMK m. 113 hükmünde (benzer şekilde TTK m. 56.3'te) ilgililerin ileri sürebileceği taleplerin sınırlı olarak sayıldığı ve "hukuka aykırı durumun giderilmesi" kavramının tazminatı da içine alacak şekilde geniş yorumlanması hali dışında (!), topluluk davaları kapsamında tazminat taleplerinin ileri sürülmesinin mümkün olmadığı belirtilmiştir [Özbay, İ.: Hukuk Muhakemeleri Kanunu'na Göre Topluluk Davaları (HMK m. 113) (Medeni Usul ve İcra-İflâs Hukukçuları Toplantısı-X, İzmir/1-2 Ekim 2012, s. 246-305), s. 252; Büyüksağış, E./Koyuncu, T.: Rekabet İhlallerinden Kaynaklanan Tazminat Davalarına İlişkin AB Yönergesi'nde Yer Alan Aktarma (Passing-On) Savunması ve Toplu Dava Hakkı (BATİDER 2016, s. 153 vd), s. 184]. Öncelikle belirtmek gerekir ki, olması gereken hukuk çerçevesinde, HMK m. 113'te düzenlenen topluluk davaları kapsamında tazminat taleplerinin de kabul edilmesinin gerekip gerekmediği hususu, tek başına ayrı bir çalışmayı gerektirecek kapsamda olduğundan çalışmamızda özel olarak ele alınmamıştır. Bununla birlikte, pozitif hukuk düzenlemeleri göz önünde bulundurulduğunda, ileri sürülebilecek taleplerin "sınırlı" ola-

kişilerin hukuka aykırı durumun giderilmesi talebi ile açacakları ve davalının yapmaya, yapmamaya ya da katlanmaya mahkûm edilmesinin istendiği bu topluluk davaları eda davası niteliğinde olacaktır³⁸. Görüldüğü üzere, hukuka aykırı durumun giderilebilmesi, bu konuda davalının belirli edimlerde bulunmaya ya da bulunmama hükmüyle yapılabilmesi için, haksız rekabetin hala devam ediyor olması gerekir³⁹. Zira haksız rekabet sona erdiği takdirde, onu gidermenin de imkânı kalmayacaktır. Bu aşamadan sonra topluluk davası ile ancak ilgililerin haklarının tespiti istenebilir. Sona ermiş haksız rekabet dolayısıyla zarara uğramış olan bireylerin, kendi ihlal edilen bireysel menfaatleri çerçevesinde ortaya çıkan zararlarını tazmin için dava açabileceklerini belirtelim.

3. Topluluk davaları kapsamında verilen kararlar, maddi anlamda kesin hüküm teşkil eder. Bu davalar ya tespit davası ya da eda davası niteliğinde davalar olduğu için, dava sonucunda verilen hükümler de bir eda ya da tespit hükmü teşkil eder ve kesin hüküm etkisini haizdir.

Kesin hüküm etkisi, açılan davanın tarafları, konusu ve sebebi bakımından ortaya çıkar. Dolayısıyla bir topluluk davasında alınan karar, sadece o davanın tarafları hakkında maddi anlamda kesin hüküm teşkil eder⁴⁰. Bu nedenle her ne kadar bir tüzel kişi statüsü çerçevesinde açacağı bir topluluk davasında haksız rekabetin tespit edilmesi, önlenmesi ya da durdurulması yönünde bir karar olsa dahi, bu karar bireylerin açacağı tazminat davaları bağlamında tarafların ve konuların farklılığı dolayısıyla kesin hüküm/kesin delil etkisini ortaya çıkarması mümkün değildir⁴¹. Aynı şekilde, bir topluluk davası devam ederken ilgililer tarafından aynı konuda bir dava açılması, tarafların aynı olmaması sebebi ile derdestliği gündeme getirmeyecektir⁴².

Buna karşılık, topluluk davası ile bireysel olarak açılan tazminat davalarında dava sebeplerinin aynılığı, bu konuda somut verilen kararlar ve bu kararların verilebilmesi için yapılan incelemenin ele alınması suretiyle bir sonuca ulaşılmasını zorunlu kılar.

Öncelikle dikkat edilmesi gereken husus, topluluk davasında kararın ne şekilde verildiğidir. Taraflarca getirilme ilkesinin uygulandığı bu davalar çerçevesinde vakiaların ya da delillerin gereği gibi ileri sürülmemesi dolayısıyla verilen bir ret kararı, bireysel tazminat davasının davacısını ilgili vakıya ve delillere de dayanmasını engellemez⁴³. Taraflarca getirilme ilkesinin uygulandığı bir hukuk davasında bir vakıanın gerçekleştiğinin ispatlanama-

rak sayıldığı bir hükmün geniş yorumlanmasının yorum ilkeleriyle bağdaşmayacağını ve bugün için tazminat davalarını bu kapsamda ele almanın mümkün olmadığını yeri gelmişken belirtelim.

³⁸ **Brunner, A./Gasser, D./Schwander, I. (Hrsg.):** Schweizerische Zivilprozessordnung, 2. Auflage, Zürich/St. Gallen 2016, Art 89, rn. 13; **Taşpolat Tuğsavul**, s. 231.

³⁹ **Brunner/Gasser/Schwander**, Art 89, rn. 13; **Taşpolat Tuğsavul**, s. 232.

⁴⁰ **Sutter-Somm/Hasenböhler/Leuenberger**, Art. 89, rn. 13; **Pekantez – Usul**, s. 1103; **Tanrıver**, s. 634; **Kekeç**, s. 1284 vd.

⁴¹ **Sutter-Somm/Hasenböhler/Leuenberger**, Art 89, rn. 6, 13; **Berner Kommentar – Markus**, Art. 89, rn. 14; **Orel – Füssli Kommentar - Mohs**, Art. 89, rn. 7; **Umar, B.:** Hukuk Muhakemeleri Kanunu Şerhi, Ankara 2011, s. 316; **Tanrıver**, s. 634-635; **Kekeç**, s. 1285. Buna karşılık, TTK m. 56 düzenlemesine burada dikkat edilmesi gerekmektedir. Zira TTK m. 56, IV uyarınca “*filin haksız olduğunun tespiti ve haksız rekabetin men'ine ilişkin*” bir kimse aleyhine verilmiş olan hüküm, haksız rekabete konu malları, doğrudan veya dolaylı bir şekilde ondan ticari amaçla elde etmiş olan kişiler hakkında da icra olunabilecektir. Dolayısıyla davada verilen hüküm, yalnızca tarafları değil, üçüncü kişileri de bağlamaktadır (bkz. **Özbay**, s. 241; **Kekeç**, s. 1285, dn. 41).

⁴² **Sutter-Somm/Hasenböhler/Leuenberger**, Art. 89, rn. 13; **Berner Kommentar – Markus**, Art. 89, rn. 14; **Pekantez – Usul**, s. 1106.

⁴³ **Sutter-Somm/Hasenböhler/Leuenberger**, Art. 89, rn. 6; **Akil**, s. 169.

ması, başka bir hukuk davasında aynı vakıaların ileri sürülmesini engellemez ve onların ispatlanmasını zorlaştırabilse dahi, imkansız kılmaz.

Buna karşılık, bir topluluk davasında dayanılan maddi vakıaların gerçekleştiğine yönelik tespit, tıpkı maddi olgunun tespitine dair ceza mahkemesi kararının hukuk hakimini bağlaması gibi⁴⁴, aynı maddi vakıalara dayalı olarak açılan bireysel davaların görüldüğü hukuk mahkemesini bağlamalıdır⁴⁵.

Öte yandan, bir topluluk davası ile eğer bireysel olarak açılacak olan dava ile ulaşılmak istenen sonuca ulaşılmış ise, her ne kadar kesin hüküm etkisi ortaya çıkmasa bile, bireylerin açtıkları davaların hukuki yarar yokluğu dolayısıyla reddedilmesi mümkündür. Örneğin bir tüketici derneğinin açmış olduğu ayıplı malların piyasadan toplatılmasına ilişkin karar icra edildikten sonra, bireylerin yeniden böyle bir dava açmalarında hukuki yarar bulunmaz. Böyle bir halde bireyin açtığı dava, kesin hüküm varlığından değil ancak hukuki yarar yokluğundan usulden reddedilecektir⁴⁶.

4. İlgililerin haklarının tespiti için açılan topluluk davası kapsamında alınacak olan hüküm, bir tespit hükmü teşkil eder. Tespit hükümleri ise, yargılama giderleri dışında, ilâmlı icraya konu edilemez. Dolayısıyla, topluluk davası konusu edilebilecek olan “*hukuka aykırı durumun giderilmesi*” ve “*ilgililerin gelecekteki haklarının ihlal edilmesinin önüne geçilmesi*” talepleri çerçevesinde hükmedilebilecek olan yapmaya ve yapmamaya ilişkin ilamların icrası üzerinde durulmalıdır.

4.1. Mahkeme, doğrudan kolektif menfaati ihlal eden davranışın yasaklanmasına ya da davalının haksız rekabetin giderilmesi için gerçekleştirilecek olan iş ve işlemlere (örneğin haksız rekabetin işlenmesinde etkili olan araçların ve malların imhasına) katlanmasına hükmederse, bu hüküm yapmamaya ilişkin bir eda hükmü olur ve İİK m. 30 uyarınca ilâmlı icra konusu edilir.

⁴⁴ **Belgin Güneş, D.:** Ceza Mahkemesi Kararlarının Hukuk Mahkemesi Bakımından Etkileri, İstanbul 2019, s. 158, ayrıca bkz. TBK m. 74. Yargıtay'ın yerleşik uygulamasına göre de, maddi olgunun tespitine dair ceza mahkemesi kararı hukuk hakimini bağlar. Ceza mahkemesinde bir maddi olayın varlığı ya da yokluğu konusundaki kesinleşmiş kabule rağmen, aynı konunun hukuk mahkemesinde yeniden tartışılması olanaklı değildir (HGK, 11.10.1989, E. 1989/11-373, K. 472 K.; HGK, 27.4.2011, E. 2011/17-50, K. 2011/231: E-Uyar).

⁴⁵ **Sutter-Somm/Hasenböhler/Leuenberger,** Art 89, m. 6; **Umar,** s. 316. **Tanrıver**'e göre, topluluk davasında gerçekleşen bir vakıa tespiti, delil değerlendirmesi ve ulaşılmış bulunan hukuki sonuç ile daha sonra açılacak olan bireysel tazminat davasını gören mahkeme de bağlı olmalıdır. Bunu sağlayacak olan kurum da kesin hükmün unsur etkisidir. Bu etkinin işlerlik kazandığı hallerde, mahkemenin ilk yargılamada tespitini yaptığı hukuki sonuç, ikinci yargılamada kullanılması gereken talep temeline ilişkin vakıayı belirtir. Özellikle ikinci yargılamanın esastan karara bağlanması, ilk yargılamadaki hükme teknik açıdan bağlıysa ve sonradan başlatılan yargılama, bir anlamda ilk yargılamanın içerik açısından ilerlemesi olarak görülmekteyse, iki yargılama arasında bir bağlantının gerçekleştiği varsayılır ve ilk yargılamada ulaşılmış olan hukuki çıkarımlar, ikinci yargılama bakımından da geçerli ve bağlayıcı sayılmalıdır. (**Tanrıver,** s. 635). **Taşpolat Tuğsavul**'a göre de, ilk açılan topluluk davasında davacı lehine hüküm verilmişse ve bu ilk davada tespit yapılan hukuki sonuç hüküm fıkrasında yer alıyorsa artık bu davaya bağlantılı ikinci yargılamada söz konusu ilk davada tespit edilen ve hüküm fıkrasında yer alan hukuki sonuca aykırı karar verilememesi ve bu sonucun artık tartışılmaması gerekir (**Taşpolat Tuğsavul,** s. 307).

⁴⁶ **Pekcanitez** – Usul, s. 1106; **Kekeç,** s. 1287.

Yapmama borçlarına ilişkin ilâmların icrasında borçlu, aktif bir davranışta bulunmamaya zorlanır⁴⁷. Yapmama borçları, belirli bir davranışta bulunmama ya da bir başkasının belirli bir davranışına karşı koymama (katlanma) biçiminde ortaya çıkabilir⁴⁸.

İİK m. 30, III uyarınca, bir işin yapılmamasına ilişkin bir ilâm söz konusu ise, icra dairesi tarafından ilâmın hükmü borçluya aynı süreli bir icra emri ile tebliğ edilecektir. İcra emrinde, ilâm hükmüne aykırı davranışın, İİK m. 343 hükmü uyarınca hapisle tazyik edileceği de belirtilecektir.

Dolayısıyla, yapmama borçları bakımından, borçlunun icraya zorlanabilmesinin tek yolu, ilâm hükmünün borçluya bir icra emri ile birlikte gönderilmesi ve uyulmaması durumunda İİK m. 343 uyarınca hapis ile tazyik edilmesidir. Belirtmek gerekir ki, hapisle tazyik yaptırımı, yapmamaya ilişkin hükümlerin icrası bakımından yeterli değildir. Bu noktada, davalı bir tüzel kişi olması durumunda, söz konusu yaptırım daha da işlevsiz hale gelmektedir. İİK m. 345 uyarınca, böyle bir fiilin tüzel kişi hakkındaki hükümlerin icrası sırasında işlenmiş olması halinde hapisle tazyik, tüzel kişinin söz konusu ilâmın icrasından sorumlu olan organlarında görevli bulunan gerçek kişiler hakkında hükmolunabilmekle birlikte, hükümle ulaşılmak istenen amaca ulaşılamadıktan sonra, hapisle tazyik yaptırımının pek bir anlamı kalmamaktadır.

Kanaatimizce, topluluk davasında verilen yapmamaya ilişkin hükümleri de içerecek şekilde, yapmama borçlarına muhalefet halinde önemli miktarlarda para cezasına mahkumiyet, uygulamada yapmamaya ilişkin borçların yerine getirilmesi bakımından çok daha caydırıcı olabilecektir.

4.2. Açılan topluluk davalarında, özellikle haksız rekabetin durdurulması amacıyla yapmaya ilişkin mahkumiyet kararlarının verilmesi mümkündür. Bu gibi hallerde de İİK m. 30, I devreye girecektir. Bu hüküm, İİK m. 30, II'den daha etkili bir hükümdür, çünkü bu hüküm ile bir başkası tarafından yapılabilecek işlemlerin borçlu tarafından yapılmaması halinde işin başkasına yaptırılması ve ortaya çıkan masrafların borçludan cebren tahsil edilmesi sistemi kabul etmiştir.

Bu halde,

a. Ya alacaklı (davayı kazanan davacı) masrafları öder ve yapılması gereken iş yapılır, ödenen masraflar daha sonra borçludan aynı dosya üzerinden haciz yoluyla tahsil edilir (Bu yol daha hızlı sonuç vermekle birlikte tüm masrafların haciz yoluyla elde edilememesi tehlikesini barındırır).

b. Ya da alacaklı masrafları ödemez, masraflar borçludan haciz yoluyla elde edilir ve ilâmın gereği bu bedel ile yerine getirilir (Bu seçenekte de alacaklı daha sonra tahsil zorluğu yaşamaz, ancak haciz ve satış gerçekleşene ve hüküm altına alınan iş yapılanaya kadar uzun bir süre geçebilir).

⁴⁷ **Rosenberg, L./Gaul, F./Schilken, E./Becker-Eberhard, E./Lakkis, P.:** Zwangsvollstreckungsrecht, 12. Auf., München 2010, § 73, rn. 1.

⁴⁸ **Rosenberg/Gaul/Schilken/Becker-Eberhard/Lakkis, § 73, rn. 4; Üstündağ, S.:** İcra Hukukunun Esasları, İstanbul 2004, s. 377.

KAYNAKÇA

Akil, C.: Yeni İsviçre Federal Usul Yasası'nda Yer Alan Topluluk Davası (m. 89) Üzerine Kısa Bir Not (TBBD, Y. 2011, S. 95, s. 163-173)

Alexander, C.: Kollektiver Rechtsschutz im Zivilrecht und Zivilprozessrecht (JUS 2009, s. 590-594).

Arslan, R./Yılmaz, E./Taşpınar Ayvaz, S./Hanağası, H.: Medeni Usul Hukuku, 6. B., Ankara 2020.

Belgin Güneş, D.: Ceza Mahkemesi Kararlarının Hukuk Mahkemesi Bakımından Etkileri, İstanbul 2019.

Berner Kommentar. Kommentar zum schweizerischen Privatrecht / Schweizerische Zivilprozessordnung (Art. 1-352): Band I: Art. 1-149 ZPO (**Berner Kommentar** – Yazar).

Brunner, A./Gasser, D./Schwander, I. (Hrsg.): Schweizerische Zivilprozessordnung, 2. Auflage, Zürich/St. Gallen 2016.

Büyüksağış, E./Koyuncu, T.: Rekabet İhlallerinden Kaynaklanan Tazminat Davalarına İlişkin AB Yönergesi'nde Yer Alan Aktarma (*Passing-On*) Savunması ve Toplu Dava Hakkı (BATİDER 2016, C. 32, S. 1, s. 153-195).

Deren-Yıldırım, N.: Kollektif Hukukî Himaye-Medenî Usûl Hukukunda Sonun Başlangıcı mı, Etkin Hukukî Himayenin Vazgeçilmez Unsuru mu? (YD 1997/1-2, s. 137-154).

Dişel, B.: Alman Federal Mahkemesinin Verdiği Bir Karar Işığında Derneklerin “Statüleri Çerçevesinde” Açtığı Topluluk Davaları [Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. 16, Özel Sayı 2014, S. 1823-1855 (Basım Yılı: 2015) Prof. Dr. Hakan PEKCANİTEZ'e Armağan].

Gasser, D./Rickli, B.: Schweizerische Zivilprozessordnung, 2. Auflage, Zürich 2014.

Gehri, M./Jent Sorensen, I./Sarbach, M. (Hrsg.): ZPO Kommentar Schweizerische Zivilprozessordnung, 2. Auflage, Zürich 2015 (**Orell Füssli Kommentar** - Yazar).

Karaaslan, V./Eroğlu, M.: Kollektif Hukuki Himayenin Farklı Görünüm Şekilleri: Class Action ve Topluluk Davaları (EÜHFD, C. 13, S. 3-4, s. 201-221).

Kekeç, E. K.: Topluluk Davalarında Elde Edilen Hükümün Münferiden Açılacak Davalarda Kesin Hüküm Etkisi [Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. 16, Özel Sayı 2014, s. 1275-1297 (Basım Yılı: 2015) Prof. Dr. Hakan PEKCANİTEZ'e Armağan].

Koch, H.: Die Verbandsklage in Europa (ZZP 113 Band, Heft 4, 2000, s. 413-441).

Özbay, İ.: Hukuk Muhakemeleri Kanunu'na Göre Topluluk Davaları (HMK m. 113) (Medeni Usûl ve İcra-İflâs Hukukçuları Toplantısı-X, İzmir/1-2 Ekim 2012, s. 246-305).

Pekcanitez H.: Pekcanitez Usul Medeni Usul Hukuku, 15. B., İstanbul 2017.

Rosenberg, L./Gaul, F./Schilken, E./Becker-Eberhard, E./Lakkis, P.: Zwangsvollstreckungsrecht, 12. Auf., München 2010.

Rüetschi, D.: Basler Kommentar UWG (Ed. Hilty, R. M/Arpagaus, R.), Basel 2013.

Sungurtekin Özkan, M.: Sendikalar Kanunu Madde 32/3'e Göre Açılan Davaların Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun 113. Maddesinde Düzenlenen Topluluk Davaları Bağlamında Değerlendirilmesi (Sicil İş Hukuku Dergisi, Aralık 2011, S. 24, s. 172-176).

Sutter-Somm, T./Hasenböhler, F./Leuenberger, C.: Kommentar zur Schweizerischen Zivilprozessordnung, 3. Auflage, Zürich 2016.

Tanrıver, S.: Medeni Usul Hukuku, C. 1, 2. B., Ankara 2018.

Taşpolat Tuğsavul, M.: Kolektif hukuki Yarar Çerçevesinde Topluluk Davaları, İstanbul 2016.

Umar, B.: Hukuk Muhakemeleri Kanunu Şerhi, Ankara 2011.

Üstündağ, S.: İcra Hukukunun Esasları, İstanbul 2004.

Yılmaz, E.: Hukuk Muhakemeleri Kanunu Şerhi, C. 2, 3. B., Ankara 2017 (**Yılmaz** - Şerh).

Yılmaz, E.: Hukuk Muhakemeleri Kanunu'na Göre Dava Çeşitleri, Bankacılar Dergisi, S. 80, s. 83-104).